

Styrelsen

Yttrande över Länsstyrelsens i Stockholm förslag till vård- och utvecklingsplan för Kungliga nationalstadsparken

Inledning

Föreliggande förslag till Vård- och utvecklingsplan är ett viktigt steg i parkens utveckling. Planen har stora förtjänster och det är angeläget att den snarast beslutas av länsstyrelsen.

En av planens stora förtjänster är att den tydligt beskriver parkens många olika och stora värden.

Planens beskrivningar och målformuleringar uppfordrar till ett omfattande utvecklingsarbete av ett mycket konkret slag i de allra viktigaste delarna av parken. Det finner vi ytterst värdefullt.

Litteratur redovisas delområdesvis. Det vore värdefullt med en litteraturlista i slutet av planen som tar upp all litteratur som berör parken generellt.

Förbundets medlemmar, de 49 föreningar, som är sammanslutna i ett förbund för att värna, vårda och visa den Kungliga nationalstadsparken, har på flera sätt deltagit i diskussioner om en vård- och utvecklingsplan för parken. Först skedde detta när Kungliga Djurgårdsförvaltningens skötselplan sändes ut på remiss för drygt tio år sedan. Det har skett i två vändor. Sedan har förbundet och föreningarna följt länsstyrelsens arbete, som påbörjats och avbrutits och nu äntligen, 17 år efter parkens bildande, resulterat i ett heltäckande förslag. I den slutliga hanteringen har möten hållits för alla delområden. Förbundet har varit representerat vid samtliga möten, i flertalet fall genom medlemsföreningar med särskild anknytning till respektive område. Den processen har vi satt stort värde på. En stor del av de synpunkter som vi framfört har beaktats. En särskild föreningskonferens har hållits för att samla ihop medlemsföreningarnas synpunkter på förslaget. Det följande yttrandet samlar ihop de synpunkter som kommit fram.

Övergripande synpunkter

Vi anser att det nu, 17 år efter bildandet av nationalstadsparken, är mycket viktigt att en vård- och utvecklingsplan fastställs av länsstyrelsen och att komma vidare med det konkreta arbetet att vårda och att utveckla parken. Planen har förtjänster och rör sig i rätt riktning. Vi hoppas att det ska bli möjligt att fortsätta att utveckla denna plan, och att det om några år – planen nämner 5-7 år – kan tas fram en förbättrad version, byggd på en djupare förtrogenhet med parkens stora värde.

Nu är det viktigt att komma vidare med parkens konkreta skötsel. Planen anger att "vård- och utvecklingsplanen kompletteras efter hand med åtgärdsplaner som löper på 1-2 år." Denna föresats är mycket bra. Den kan understödjas av det skötselråd som redan bildats av några av de centrala aktörerna i parken. Vid det senaste mötet med Länsstyrelsens Nationalstadsparksråd framlades ett förslag från ett antal ledamöter att ett skötselråd skulle bildas för att omedelbart sätta igång ett arbete att koordinera de stora markägarnas fortlöpande vård och långsiktiga utveckling av parken. Detta förslag vann Nationalstadsparksrådets och landshövdingens gillande och är nu bildat.

Skötselrådet består hitintills av Kungliga Djurgårdens förvaltning, Statens fastighetsverk, Solna stad, Kommittén för Gustavianska Parken och Förbundet för Ekoparken. Rådet kommer förhoppningsvis att utvidgas med ytterligare markägare.

Emellertid har vi också några övergripande, kritiska synpunkter.

1. Planen gäller inte bara vård utan också utveckling av parken. Det är då viktigt att identifiera konflikter och problem. Det görs inte. Planen förbigår istället det mesta av de problem som vården och utvecklingen av parken brottas med. Konflikter som bereder betydande utmaningar för parkens utveckling är t.ex. universitets närmast ohämmade expansion, planer på ett stort tillskott av studentbostäder och ett omfattande byggande i buffertzonen alldeles intill parken. Det leder till att det historiska landskapets kulturvärden skadas och att biotoper i och spridningsvägar från det omgivande landskapet till parken klipps av med följden att den biologiska mångfalden utarmas. Det leder också till att rekreationsvärdet försämras genom att naturupplevelsen störs av en påträngande bebyggelse med ljud- och ljusstörningar. Den kompletteringsbebyggelse i form av hus i park som förutskickas i propositionen tenderar att bli så storskalig att stadsfronten flyttar ut i parken och balansen mellan grönområden och bebyggda områden kraftigt förändras. Etableringar av nya verksamheter – tennishallar, restauranger, kyrkogårdsadministration, träningsanläggningar för nationella säkerhetsstyrkan, studentbostäder m.m. – sker fortlöpande och äter sakta men säkert upp parken. Biltrafiken ökar på de stora vägar som skär igenom parken med ökat buller och barriäreffekter som följd. Spårtrafik planeras tvärs igenom parken vilket ytterligare fragmenterar den. I mycket stor utsträckning behandlar kommuner, fastighetsägare och olika verksamhetsutövare de gröna områdena i parken som legitima att exploatera – eller i alla fall försöka exploatera. Jämfört med andra områden i Stockholmsregionen, t.ex. trädgårdsstäderna eller innerstaden, är skyddet för parken mycket svagare. Att t.ex. föreslå att få bygga en fotbollsarena i Brommas villaområde eller ett 200 m högt hus på Karlaplan är det ingen som vågar sig på att göra – men i eller i direkt anslutning till nationalstadsparken är detta och mycket annat fullt möjligt att föreslå. Förståelsen för lagen är mycket bristfällig om det inte rent av är så att man inte respekterar den. Det är länsstyrelsens uppgift att förmedla lagens syften och vård- och utvecklingsplanen är ett viktigt dokument att göra det i (se nedan om de Juridiska förutsättningarna).
2. Kommunerna har enligt lagen – som, för att förstås innefattar förtrogenhet med förarbetena i propositionen – givits möjlighet att precisera gränserna för parken i sin översiktliga planering. Det har gjorts på ett sådant sätt att betydande ingrepp kommit att ske i värdefulla kulturlandskap (Roslagstull och Husarviken). Huruvida kommunerna i kommande översiktsplaner kan ändra gränserna igen är inte utklarat och bereder en klar risk för parkens framtid. Länsstyrelsen bör i planen säga klart ut att de gränser som kommunerna nu angivit i sina översiktsplaner är vad som ska gälla i framtiden.
3. Den biologiska mångfalden behandlas nästan uteslutande utifrån eklandskapet. Men Nationalstadsparken rymmer många andra naturtyper. Strand- och vattenmiljöer behandlas inte alls. Ett särskilt avsnitt om strand- och vattenmiljöerna bör tillfogas. Flera vattenområden är förorenade och uppfyller inte ställda miljökrav.
4. Till den biologiska mångfaldens verkliga befrämjare hör koloniträdgårdarna. Deras roll skulle kunna markeras starkare.

5. Spridningsvägarna och värdefulla biotoper är mycket översiktligt behandlade. På detta område krävs en avsevärd fördjupning i det fortsatta arbetet.
6. Kulturlandskap och kulturmiljöer behandlas utförligt, men kulturbyggnader i mycket ringa mån i förhållande till den stora omfattningen. Vård- och utvecklingsinsatserna är mycket stora när det gäller kulturbyggnader och fordrar ett eget program. Kommunerna arbetar med dessa frågor, varför det skulle förtjäna att infogas ett avsnitt som rekapitulerar och värderar detta arbete översiktligt.
7. Naturminnen behandlas sporadiskt – ett mycket stort antal flyttblock finns i området, moräner och förkastningsbranter förtjänar också att nämnas.
8. Bullerfrågorna behandlas marginellt i vård- och utvecklingsplanen. Uppskattningsvis störs exempelvis en tredjedel av Hagaparken av så kraftigt buller att rekreationsvärdet är kraftigt reducerat. Vård- och utvecklingsplanen måste lyfta upp detta som ett problem som ska åtgärdas.
9. Den dagliga vården behandlas inte i vård- och utvecklingsplanen. Redan har parken ca. 15 miljoner besökare per år. Från nybyggda bostadsområden intill och t.o.m. i Nationalstadsparken kommer allt fler besökare. Effektivare skötsel, borttagande av skräp och klotter, problem med lösa hundar m.m. är redan viktiga frågor och blir allt viktigare. Det är vardagsproblem som både påverkar rekreationsupplevelsen och skadar natur- och kulturvärden. Hanteringen av trafikens bullerproblem måste ges en plats i vård- och utvecklingsplanen.
10. Planen poängterar att länsstyrelsen har andra uppdrag som också berör nationalstadsparken (s.7). Länsstyrelsen har ansvar för tillsynen av normer för miljökvaliteter, ska verka för ett rikt växt- och djurliv i regionen, där nationalstadsparken genom sin storlek och variationsrikedom är ett strategiskt område, har ansvar för hotade arter, varav en del finns inom nationalstadsparken m.m. Kungliga nationalstadsparken är också betydelsefull för länsstyrelsens arbete med att utveckla Stockholmsområdet som besöksmål. Detta är frågor som rimmar väl med nationalstadsparkens värden. Vad däremot "en väl fungerande bostadsmarknad", "effektiva och tillförlitliga transportsystem" samt "behovet av utbildning och forskning" (s.7) har med parken och en vård- och utvecklingsplan för denna att göra är oklart om det inte är direkt vilseledande. Enligt miljöbalkens 4 kap. 1§ får inte tätortens behov av expansion eller näringslivets intresse av utbyggnad vägas mot skyddet av en nationalstadspark. Skälet för detta unika undantag är naturligtvis att eftersom parken ligger mitt i en storstadsregion så skulle den snart ätas upp av dessa intressen om de skulle tillåtas konkurrera om parkens ytor.
11. "Hållbar livsmiljö" är det övergripande målet i Plan- och bygglagen och således något som också bör vara vägledande för länsstyrelsens arbete. Detta understryks i instruktionen för länsstyrelser där en viktig uppgift är att "samordna arbetet på regional nivå med anpassningen till ett förändrat klimat". I planen bör den Kungliga nationalstadsparken behandlas utifrån dessa aspekter. På senare år har kunskapen om urban grönska växt explosionsartat. Över hälften av jordens befolkning bor i städer och städernas ekologiska fotavtryck blir allt viktigare. Vård och utvecklingsplanen behandlar de traditionella värden som är knutna till den Kungliga nationalstadsparkens värden: natur-kultur-rekreation. Nu måste fler aspekter föras in. Idag är parkens mycket betydelsefulla *ekosystemtjänster* väl så viktiga att lyfta fram. Nationalstadsparken är en stor grön lunga i storstaden och bidrar

därigenom till att stabilisera klimatet, öka tåligheten mot skyfall, bidra till luftrening, upptag av CO₂, pollinering etc. Betydelsen av grönområden för folkhälsan är idag erkänd.

12. Planen utgör en grund för en konkret planering av åtgärder för att förstärka parken. Vård- och utvecklingsplanen måste snarast kompletteras med åtgärdsplaner. Konkreta åtgärder, byggda på vård- och utvecklingsplanen, är en förutsättning för att den finansiering om 100 mnkr som ställts i utsikt för parkens utveckling ska kunna tas i anspråk. Planen bör innehålla en tydlig anvisning om hur detta arbete ska bedrivas vidare.

Lagskyddet

I förslaget till plan finns ett appendix med juridiska förutsättningar. Det är väsentligt att ett sådant avsnitt åtföljer planen. Planens rekapitulation av lagen har förtjänster och brister. Till förtjänsterna räknar vi

1. att planen slår fast att Kungliga nationalstadsparken är ett riksintresse och som sådant skyddas av 1 § i 4. Kap, vilket innebär förbud mot åtgärder utanför parkens gränser som påtagligt skadar dess natur- och kulturvärden. Påtaglig skada betyder då "bestående negativ inverkan på de skyddade värdena eller tillfälligt stor negativ inverkan på dessa." (s. 160) Denna uttolkning av lagen finner vi riktig och de är viktigt att den återges i planen.
2. att planen slår fast att "Skyddet är mycket starkt för åtgärder som man avser vidta inom parken", liktydigt med "negativ inverkan av någon betydelse för de angivna värdena." (s.160)
3. att planen tydligt anger att länsstyrelsen har ansvar för att "överpröva antagandebeslut, om det kan antas att ett riksintresse enligt miljöbalken inte tillgodoses, och vid behov också upphäva detsamma." (s. 162)

Det är viktigt att länsstyrelsen lever upp till dessa bestämmelser. I ett flertal fall har så inte skett.

Till bristerna i rekapitulationen av lagen räknar vi

4. att det saknas bestämmelser som gör det möjligt för en myndighet att ingripa mot en åtgärd som vidtas inom Nationalstadsparken bara därför att åtgärden strider mot 4 kap 7§ eller 4 kap 1§. (s. 162) Detta är inte korrekt.

Synsättet leder till att länsstyrelsen låter en mängd åtgärder passera som skadar parkens värden utan att agera. I länsstyrelsens uppgift att ha uppsikt över utvecklingen av parkens värden ingår att uppmärksamma regeringen på behovet av kompletterande reglering i enlighet med 6§ i hushållningsförordningen (SFS 1998:896). Detta gäller även andra berörda myndigheter, fr.a. Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Boverket.

Påverkan på naturvärden genom trädavverkning, anläggande av parkeringsplatser, gångvägar, cykelbanor, stora publika arrangemang som skadar natur, skyltar och reklam, bryggor, t.o.m. vissa infrastrukturinvesteringar, skadliga skötselåtgärder, till- och ombyggnader, rivningar av värdefulla kulturbyggnader m.m. har skett utan att länsstyrelsen uppmärksammat det.

I planen framhålls skyldigheten enligt §6 hushållningsförordningen och enligt nationalstadsparkförordningen att uppmärksamma regeringen på behovet av ytterligare reglering. Det är utomordentligt viktigt att länsstyrelsen och andra berörda myndigheter i fortsättningen lever upp till dessa bestämmelser.

Länsstyrelsen måste skärpa uppsikten över parken. Det är länsstyrelsens ansvar att ha uppsikt över Kungliga nationalstadsparken, i enlighet med nationalstadsparksförordningen.

En annan brist i planens rekapitulation av lagen – appendix Juridiska förutsättningar – är att det unika med nationalstadsparken som riksintresse inte framgår. Vad som gäller är nämligen

5. att när det gäller nationalstadsparker inga avvägningar får göras mot andra riksintressen såsom tätorters eller näringslivets utveckling, försvarsanläggningar, m.m. (Miljöbalken 4 kap. 1§)

Av vad som framkommit i andra sammanhang framgår det med stor tydlighet att denna begränsning inte är känd eller inte respekteras av andra aktörer. Planen bör klargöra att några avvägningar av parkens värden mot andra angelägna intressen inte är tillåtligt enligt lagen.

Ytterligare en brist i rekapitulationen är

6. att de uttalanden i förarbetena – propositionen – som gäller tolkningen av lagen inte rekapituleras.

Vissa centrala uttalanden i propositionen måste återges för att lagen ska kunna förstås på rätt sätt, såsom att

- "Utvecklingen i nationalstadsparken bör sammantaget inriktas på att förstärka områdets natur-, kultur och rekreationsvärden och att värna den biologiska mångfalden." (Prop 1994/95:3, s 43). Parkens värden ska utvecklas och förstärkas. Det duger således inte med att värna befintliga värden. Då tillfälle ges ska utvecklingen av värdena ges förtur framför andra intressen. Ett exempel är Albano-området, där en måttligare exploatering än den nu föreslagna skulle medge en förstärkning av spridningsvägar och restaurering av Brunnsvikens engelska landskapspark.
- "byggnader och bebyggelsemiljöer som ingår i nationalstadsparken på sikt bör användas endast för ändamål som kan förenas med nationalstadsparkens syfte." [Prop, s 46] Bostadsändamål är t.ex. inte nationalstadsparkens syfte.
- Karaktären av byggnader i parkmiljö bevaras." [Prop, s 46] Förebilder är t.ex. Kräftriket, vilket även framhålls i planen (s.89, s.98).
- "Nya byggnader och anläggningar som inte behövs för att befintliga verksamheter skall kunna fungera bör därför i princip inte medges". [Prop, s 37] Ett museum, ett bibliotek, en restaurang eller någon annan vid parkens tillkomst 1995 befintlig verksamhet ska ha möjligheter att bygga till för att kunna fortsätta att fungera, men inte att väsentligt utöka sin verksamhet, så som exempelvis Stockholms universitet planerar att göra i Albano. Nya verksamheter ska således inte kunna etablera sig. Ett nytt bostadsområde ska inte kunna anläggas. Verksamheter som finns utanför parken ska inte kunna omlokaliseras till parken, exempelvis f.d. Lärarhögskolan och Journalisthögskolan.
- "För att tillgodose framtida behov av utveckling av universitets- och högskoleinstitutioner med anknytning till området är det angeläget att utrymmesbehoven för forskning och högre utbildning uppmärksammas särskilt vid överväganden om markanvändning i områden som gränsar till nationalstadsparken vid Norrtull och Roslagstull." (Prop. 1994/95, s. 43.) Detta är

ett förtydligande av den föregående punkten, särskilt riktat till Stockholms universitet och Tekniska högskolan.

Till appendix bör föras ett avsnitt om den europeiska landskapskonventionen. Den har ratificerats av Sverige och har direkt bäring på hanteringen av den Kungliga nationalstadsparken. Hur och på vilket sätt bör utvecklas i vård- och utvecklingsplanen.

Tillgängligheten

Det är viktigt och bra att planen poängterar olikheter mellan områden och att vissa områden – i planen betecknade ”inre zoner” – bör få förbli mindre tillgängliga än andra på grund av möjligheten att bereda särskilda naturupplevelser i dessa. Sådana områden finns även på andra ställen än de som nämns i texten, t.ex. på Södra Djurgården och i Lill-Jansskogen. Men hur den ”mindre tillgängligheten” ska hanteras framgår inte. Det kan t.ex. handla om att begränsa antalet broar över Husarviken.

Möjligheten att på cykel uppleva delar av parken är värdefull och det cykelstråk som skapats bra. Skyltningen behöver dock kompletteras för att stråket ska kunna fungera. Den sparsmakade utformningen av skyltarna bör bibehållas.

De nya gc-förbindelser som nämns i planen är bra. Vi vill särskilt framhålla förbindelse under E4 från Ulriksdal längs Igelbäcken, över Ålkistan, avstängning av Björnnäsvägen för genomfartstrafik, under (snarare än över) Lidingövägen i Erik Dahlbergsgatans förlängning. Till listan bör fogas förbindelse från Norrtullsgatans slut till Hagaparken.

Utökade båtförbindelser nämns i planen, vilket är bra.

Det av länsstyrelsen framtagna skyltprogrammet bör snarast realiseras i större omfattning. Länsstyrelsen bör verka för att vägtrafikskyltar sätts upp på större gator och vägar med texten ”Kungliga nationalstadsparken”.

Eklandskapet – borde ingå i ett större kapitel om biologisk mångfald

Under denna rubrik behandlas den mycket större frågan om biotoper och spridningsvägar. Eklandskapet är en del av detta, en mycket viktig del förvisso. Men som ovan framförts kräver den biologiska mångfalden ett betydligt bredare angreppssätt. Vi föreslår att eklandskapet infogas i ett kapitel med rubriken ”*Biologisk mångfald*”.

Inför nationalstadsparkens bildande 1995 gjordes en mängd inventeringar och sammanställdes data om naturens beskaffenhet, trädens tillstånd och arters förekomst. Sedan dess har det gått 17 år och mycket har hänt i parken, mycket som troligen haft en negativ inverkan på den biologiska mångfalden. Vissa insatser, restaureringen av Fisksjöäng och anläggningen av några våtmarker har haft en motsatt, positiv inverkan. Men hur situationen ser ut idag och vilken utveckling som pågår är idag oklart. Det bör vara en första rangens uppgift för en vård- och utvecklingsplan att ange som mål att införskaffa ett dylikt kunskapsunderlag.

Därefter krävs en planering, i stort sett art för art, för att klara ut om livsbetingelserna är tillräckliga. Därefter vilka åtgärder som krävs för att upprätthålla den biologiska mångfalden på en nivå som bör

bestämmas i vård- och utvecklingsplanen. Allt detta är ett arbete som den föreliggande vård- och utvecklingsplanen bör initiera.

Även utan ett sådant underlag torde planen ha rätt i att spridningszonen över Gärdesstaden och Ladugårdsgärde behöver förstärkas, liksom den mellan Norra Djurgården och Ulriksdal över Haga-Brunnsviken. (s.48 och s. 52) Den storskaliga bebyggelse som f.n. planeras i Albano innebär att möjligheterna att förstärka den senare spridningszonens svagaste länk spolieras och tvärtom försämras. Norra Djurgårdsstadens kompakta mur av bebyggelse och djupa inskränning i Hjorthagsparken har redan kraftigt försämrat spridningsvägen mellan Norra och Södra Djurgården. Bebyggelse i kv Tre Vapen skulle om den blir av ytterligare försvaga spridningsvägen över Gärdesstaden-Ladugårdsgärde. Ytterligare arenor eller annan bebyggelse i Idrottsparken och en väg tvärs över Storängsbotten är exempel på åtgärder som skulle vara direkt negativa för den biologiska mångfalden i parken. Vi fäster därför stor vikt vid vad som sägs i planen på s.55: "De befintliga spridningszonerna över Gärdesstaden, Ladugårdsgärde och Haga-Brunnsviken ska upprätthållas och utvecklas..."

Planen uppmärksammar även länkar till det omgivande landskapet (s.49), vilket är mycket värdefullt. Spridningsvägen Järvafältet är avskuren på flera ställen och har av Väg- och Banverket i en gemensam rapport till regeringen bedömts ha de viktigaste barriärerna i Stockholmsregionen för såväl människor som djur och växter som bör åtgärdas. Bebyggelsen i Silverdal har försämrat denna spridningszon och försvagat den betydelsefulla biotopen Tegelhagen. Ytterligare bebyggelse i områdets strandzon kommer att försvaga denna spridningszon ännu mer.

Planen uppmärksammar några av de många ek- och ädellövsmiljöerna i parken, däribland Albano, vilket är viktigt.(s.55) Albanoskogen och de kvarvarande ekarna på Albanoområdet är mycket viktiga att bevara och komplettera, vilket talar för att den storskaliga bebyggelse som nu planeras i Albano drastiskt reduceras till en måttligare exploatering.

Planen uppmärksammar naturmiljöer som idag inte finns längre: Storängskroken och delar av Hjorthagsparken. Detta bör omformuleras att avse kompensande åtgärder för de förluster av värdefull natur som gjorts i samband med exploateringen för Norra Djurgårdsstaden.

Det är bra att igenväxningen uppmärksammas och frihuggning för ekar rekommenderas. I barrskogspartier bör man dock vara restriktiv med frihuggning för ekens skull, dels eftersom eken klarar sig ganska bra i barrskog, dels därför att barrskogsandelen är för liten och har krympt över tiden.

Det interimistiska skyddet för träd i parken är viktigt och det är nu angeläget att permanenta detta, så som också sägs i planen (s.55).

De omgivande landskapen – landskapets kulturvärden

Planen tar sin utgångspunkt i lagen. Inte heller åtgärder vidtagna utanför parkens gränser får påtagligt skada de värden som utgör riksintresset. Den juridiska motiveringen återfinns i appendix – juridiska förutsättningar. Appendix bör kompletteras med ett avsnitt om den europeiska landskapskonventionen.

Avsnittet behandlar det historiska landskapets värden, såväl inom parken som utblickar mot de omgivande landskapen. Möjligen borde avsnittet, för att bli mera logiskt, heta "*Landskapets kulturvärden*" och behandla nationalstadsparkens historiska landskap och hur de hänger ihop med de omgivande landskapen.

Planen nämner särskilt Brunnsviken, Fiskartorpet, det centrala vattenrummet och Östra Djurgården med Fjäderholmarna som landskapsrum där särskild hänsyn ska visas. Detta är en bra början på en landskapsanalys. Vi är dock kritiska till de illustrationer som görs av avgränsningar och siktlinjer (s. 59 och s.61) Exempelvis ingår Albanoområdet med Roslagstullsberget (Albanoberget) alldeles uppenbart i Brunnsvikslandskapet, men gör det inte på kartan s.61. Vi noterar att delområdena Vetenskapsstaden och Brunnsviken i planen överlappar varandra, vilket rimligtvis måste innebära att Albano således är en del av Brunnsvikslandskapet såväl som en del av Vetenskapsstaden. På kartan s.59 saknas väsentliga siktlinjer från Kungliga begravningsplatsen, Stallmästarholmens udde och Bellevueberget mot Albano.

Västligaste delen av Hagaparken och området väster om E4 i norra Brunnsviken borde också i Brunnsvikenlandskapet. I Fiskartorpets landskap borde gasverksområdet, Hjorthagen och Storängskroken ingå. Utblickarna från Stallmästarholmens udde, Bellevuebergets topp och Kungliga begravningsplatsens mot Albano och Lill-Jansskogen saknas. Däremot noterar vi att Centrala vattenrummet innefattar såväl Galärparken, Gröna Lund, Beckholmen som Skansenberget, vilket är riktigt.

Exempel på områden som borde ges samma uppmärksamhet är Ladugårdsgärde, Djurgårdsbrunn och Djurgårdsbrunnsviken, Rosendal, Kaknäs och Stora vargjakten.

Vi instämmer i att det som påverkar landskapsupplevelsen är både visuella effekter och buller. Båda är lika viktiga att ta hänsyn till. Topografin är en viktig del av landskapsupplevelsen och bör ägnas stor uppmärksamhet. Även lukter skulle kunna påverka landskapsupplevelsen, men något aktuellt problem finns f.n. inte. Ljustörningar är viktiga att uppmärksamma såväl inom parken – t.ex. längs Brunnsviken – som från de omgivande landskapen – t.ex. ljusreklam i Norra Brunnsviken.

Delområden

Kommentarerna beträffande delområdena tar bara upp sådant som vi anser vara felaktigt eller som behöver läggas till. Vi tar även upp saker i planen som anser är särskilt viktiga. I det övriga instämmer vi.

Områdesindelningen skiljer sig från Stockholms översiktsplan för nationalstadsparken. Områdena överlappar också varandra i flera fall. Detta finner vi begripligt och värdefullt eftersom utgångspunkten är landskap som överlappar varandra. I huvudsak finner vi områdesindelningen ändamålsenlig.

Sörentorp

I beskrivningen av Sörentorp nämns inte den omilda behandling som området genomgått sedan området blev del av Nationalstadsparken. Två stora hallar för nationella insatsstyrkan har byggts och en administrationsbyggnad för Svenska kyrkan – båda på grönytor – samtidigt som Sörentorpet som

givit namn åt området flyttats och nu står vanvårdad på annan plats. Att Sörentorpet flyttats från sin ursprungliga plats nämns. Inga av dessa åtgärder har föregåtts av samråd, ej ens med länsstyrelsen.

Områdets gränser är egendomliga och föranleder en del fel i texten – saker som hör till Ulriksdal nämns i Sörentrop och tvärt om. Sörentorp borde innefatta all mark fram till Edsviken – genom uppdelningen riskerar Sörentorp att bli ett område där ny bebyggelse kan motiveras utan större diskussion.

Poängteringen att Sörentorpsområdet har en ”viktig roll som ekologisk länk till områdena på andra sidan E4:an” är viktig. Områdena på andra sidan E4:an är i själva verket Järvakilen, som är helt livsviktig för den biologiska mångfalden i parken.

Här om någonsin är buffertzonen viktig för den biologiska mångfalden. Området norr om gränsen till Sollentuna förtätas nu i snabb takt. Tegelhagsskogen naggas bit för bit i kanten. Strandzonen är det enda som återstår av spridningsväg norrifrån. Även där vill Sollentuna nu bygga. Planen bör slå fast att spridningsvägen norrifrån Tegelhagsskogen – som är en nyckelbiotop – är väl så viktig som den väster ut över E4:an.

Ulriksdal

Den viktiga spridningsvägen längs Igelbäcken bör på sikt stärkas radikalt. Det kan ske i samband med att E4:an och järnvägen byggs om. Då bör målsättningen vara att skapa en planskild förbindelse under E4:an och järnvägen längs Igelbäcken.

Det är bra att planen utsäger att evenemang i Ulriksdals slottspark inte ska få inkräkta på natur- och kulturvärden.

En bättre gångförbindelse från Slottsträdgården mot stranden efterfrågas.

Bergshamravägen bereder både problem för passage för djur såväl som för människor och lägger en störande bullermatta över delar av Ulriksdalsområdet och över norra Brunnsviken. Det bör ingå i planen att undersöka på vilka sätt dessa problem kan om inte elimineras så åtminstone mildras.

Bergshamra

Delområdet Bergshamra klyvs i två delar av Bergshamraleden. Bara på ett ställe har ett försök gjorts att reparera skadan genom att ett kontorshus ställts på tvären över leden. Solna kommun har av och till framfört idéer om att överdäcka Bergshamraleden i backen ned mot Brunnsviken med en ekodukt. Det är ett kostsamt projekt, som kanske kan genomföras i samband med ett större projekt att sammanlänka Norra och Södra Bergshamra. Det skulle vara ett mycket bra sätt att nå den målsättning som planen har: ”Det ska eftersträvas att Ulriksdals slottsområde blir mer sammanlänkat med Brunnsvikenområdet.” (s.79) Det är inte minst viktigt för spridningen av djur och växter från det omgivande landskapet in mot Lill-Jansskogen och vidare till Södra Djurgården.

Detta och det trafikbuller som Bergshamravägen förorsakar i koloniträdgårdsområdet och i norra Brunnsviken är de två viktigaste problemen att åtgärda i detta delområde.

Den storskaliga bebyggelsen och okänsliga förtätningen av Bergshamra är för tillfället avvärd. Det bebyggda Bergshamra rymmer en mängd värdefull vegetation, bl.a. många gamla träd, som är värdefulla som förstärkning av spridningsvägen in mot den södra delen av nationalstadsparken. Detta bör framhållas i planen.

Passagen för gång- och cykeltrafik över Ålkistan behöver kompletteras. Det kan ske på olika sätt, antingen med en gc-bro över vattnet eller genom att en sluss anläggs för att höja vattennivån i Brunnsviken med de 1,25 m som den en gång sänkte med. Den senare lösningen skulle innebära att passage för gående och cyklar då skulle ske på slussporten. Det skulle samtidigt återge Hagaparken väsentliga värden som gått förlorade genom sänkningen: de små öar och holmar som ingick i den ursprungliga kompositionen skulle åter framträda, Hagapaviljongen skulle åter få en nära kontakt med vattnet. I en längre framtid om Östersjöns vattenyta kanske skulle komma att stiga än mer skulle en sluss förhindra att Brunnsviken skulle stiga för mycket. Båda lösningarna kan förenas med nedgrävning av kraftledningen genom Norra Djurgården och över Ålkistan, som därigenom skulle förbilligas – också ett mål enligt planen (s.79).

Brunnsviken

Planen betonar att Brunnsviken gestaltningsmässigt ska ses som ett helhetslandskap. (s.89) Det är såväl historiskt korrekt som ett värde idag. Avgränsningen av området – som överlappar Vetenskapsstadens område – befäster denna uppfattning.

Det är värdefullt att planen framhåller att "Hela Brunnsvikenområdet är kraftigt bullerstört av omgivande trafikleder, vilket har en negativ inverkan på upplevelsen av områdets kvaliteter." (s.83)

Planen noterar också att "Ek- och ädellövmiljöerna runt Brunnsviken viktiga för djurs och växters möjligheter att sprida sig mellan Norra Djurgårdens och Ulriksdalsområdets större park- och naturområden." (s.87) Särskilt problematiska är spridningsvägarna över Polska udden, Ålkistan och Albano.

Spridningsvägen över Ålkistan är svår att förbättra. Därför är spridningsvägen väster om Brunnsviken, över Haga-Bellevue och vidare över Albano särskilt viktig.

Landremsan från Polska udden och sträckan utefter E4:an har Solna kommun i sin senaste översiktsplan ställt i utsikt att förstärka. En breddning av landremsan och en kraftfull vegetation på densamma skulle få flerfaldigt positiva effekter: 1) förstärka spridningsvägen, 2) dämpa bullret från E4:an över norra Brunnsviken, 3) minska ljusföroreningen från reklamskyltar på bebyggelsen i Norra Frösunda och 4) ge norra Brunnsviken en grön inramning.

Albano hotas idag av en mycket kraftig exploatering. I detta område som även tidigare varit en svag spridningsväg har vegetation tagits bort och barriärer i form av byggplank satts upp vilket ytterligare försämrat spridningsvägen. Vegetationen skulle behöva förstärkas kraftigt i detta område. Det skulle vara möjligt med den måttligare exploatering som från början planerades.

Hur Albano exploateras har också betydelse för landskapsbilden. Planen uttrycker ett självklart mål, för denna vittberömda, engelska landskapspark: "Närmast Brunnsvikens vattenspegel ska landskapets karaktär bevaras. Sambandet över Brunnsviken ska upprätthållas med särskild uppmärksamhet på viktiga siktlinjer och fondmotiv." (s. 92 och s.101) "Ny bebyggelse, inom och

utanför Nationalstadsparken, ska utformas med hänsyn till vyer från det engelska parklandskapet runt Brunnsvikens stränder och inordnas med hänsyn till horisontlinje, topografi och vegetation.” (s.91) Således: det gäller dels landskapets karaktär ”närmast vattenspegeln” men också ”horisontlinje, topografi och vegetation” på håll.

Bellevueparken är under upprustning i enlighet med en plan som tagits fram av Stockholms stad i samarbete med Vägverket och i samråd med de ideella organisationerna. Det är i alltväsentligt en bra plan. Bl.a. ska – vilket också framgår av vård- och utvecklingsplanen – den norra pelousen återställas och fotbollsplanen flyttas. Den i upprustningsplanen föreslagna platsen, framför Sveaplans gymnasium, är dock olämplig.

Bryggor, uppläggningsplatser för båtar och staket som avskärmar stränder är ett försummat kapitel i planen. Det bör uppmärksammas som ett problem.

Vård- och utvecklingsplanen säger inget om den f.d. bensinstationstomten, närmast Norrtull. Den bör utformas som en entré till Bellevue- och Hagaparkerna, ev. kombinerat med en idrottsanläggning, bl.a. bollplan. Förbindelsen från Norrtullsgatan över Sveavägen till parken måste göras planskild.

Vetenskapsstaden

Avgränsningen av delområdet skiljer sig från avgränsningen för motsvarande område i Stockholms översiktsplan för nationalstadsparken. Syftena i de två dokumenten – vård- och utvecklingsplanen och översiktsplanen – skiljer sig åt, vilket gör skillnaden begriplig och meningsfull. Det är dock viktigt att uppmärksamma den. I översiktsplanen är syftet att markera ett bebyggt område, i vilket viss kompletteringsbebyggelse ska kunna ske. Då är det viktigt att Bergianska trädgården och området längs östra Brunnsvikens strand inte ingår i Vetenskapsstaden. Avgränsningen i vård- och utvecklingsplanen har ett annat syfte: att framhålla landskapets karaktär. De fyra dalgångarna in mot Lill-Jansskogen med mellanliggande höjder är ett viktigt karaktärsdrag som förenar områdets olika delar och är betydelsefulla element i upplevelsen av landskapet och särskilt av Brunnsvikslandskapet. Landskapets öppna ängar och skogspartier har mycket lång hävd och har vuxit fram genom människors idoga arbete under sekler. En artefakt som inte nämns men som är betydelsefull i det perspektivet är åkerterrasserna bakom Naturhistoriska riksmuseet.

Området överlappar Brunnsvikens delområde. Mötet mellan institutionsbyggnaderna i Vetenskapsstaden och Brunnsviken blir utomordentligt viktigt att hantera med respekt för båda områdenas karaktär. Hur detta hanterats tidigare framgår av följande formulering: ”En naturlig trädridå liksom den bitvis kuperade terrängen bidrar till att skilja den bakomliggande bebyggelsen från Brunnsvikens vattenrum.” ”Bebyggelsestrukturen med ”hus i park” och där husen har inordnas med hänsyn till öppna stråk, landskapsbryn och skogklädda höjder, är ett kännetecken för stora delar av området”(s. 98) I den aktuella planen att bebygga den avrivna Albano-tomten bör motsvarande hänsyn tas.

Två trafikleder skär igenom området: Roslagsvägen och Roslagsbanan. Båda bereder kraftiga buller- och ljusstörningar samtidigt som de skapar stora barriärer i området. Förslag finns – och ett vägreservat har beslutats – om att fortsätta Frescatitunneln till Åkistan, vilket skulle göra det möjligt att åter förena delarna av Anderbergs skapelse – Riksmuseet och Vetenskapsakademien. Planen tar upp förslaget och lägger till sträckan Roslagstull-Frescati. Då skulle det också bli möjligt att se

Vetenskapsstaden som en helhet och få den att fungera som sådan, med radikalt förbättrade kommunikationsmöjligheter mellan institutionerna på ömse sidor av Roslagsvägen.

Bergianska trädgården ligger avskuren från resten av Vetenskapsstaden genom Roslagsbanan. Detta problem har förvärrats av att stationen vid Bergianska lagts ned. Utredning pågår om att ersätta plankorsningen med vägen till trädgården med en planskild sådan. De alternativ som hittills presenterats ger alla oacceptabla skador på landskap och vegetation. Företaget Plantagens försäljning av växter ligger på fel sida om järnvägen och bör flytta om man inte kan hitta en lösning på transporterna dit.

Norra Djurgården

Vi har inget att invända mot texterna i detta avsnitt men saknar några frågeställningar.

Björnnäsvägen är idag en hårt trafikerad genomfartsväg. Den skär tvärs igenom området, skapar buller- och ljusstörningar och utgör en besvärlig barriär för den som cyklar, rider eller går. En självklar målsättning är att den ska stängas av – så snart som möjlig men allra senast när Norra länken är färdig, dvs. 2015. Den enda anläggning som har behov av vägförbindelsen är Fiskartorpet. Västerut kan vägen helt läggas igen.

Värtabanan skär också igenom området. En förstärkning av banvallen för några år sedan förorsakade stora skador på Ugglevikens våtmarker. Banans framtid är oklar. För några år sedan föreslog utredningen "Hamna rätt" att banan skulle läggas ned. Kanske kan den komma att användas för persontrafik i framtiden. Oavsett vad som kan komma att aktualiseras är det av största vikt att dess inverkan på landskapet och störningar på omgivningen begränsas kraftigt. Planen förtjänar att citeras: "Uggleviken är Stockholms största fuktlövskog och en av de mest värdefulla våtmarkerna i staden med ett mycket rikt växt- och djurliv (växter, snäckor, fåglar och groddjur)." (s. 106)

Det omgivande landskapet är mycket betydelsefullt för upplevelsen av Norra Djurgården. Utblicken från stranden vid Värtan skänker tack vare den varsamt inplacerade bebyggelsen på Tranholmen och Lidingös västra strand en stark skärgårdsupplevelse. Området kring Fiskartorpet och Karl XI:s fiskarstuga karaktäriseras träffande i planen på följande vis:

"Innan Gasverkets etablerades kring sekelskiftet 1900 fortsatte det öppna landskapet på andra sidan Husarviken. Numera bildar i stället en trädridå längs vattnet "fondvägg" för Fiskartorpslandskapet. Landskapsrummet har krympt men avskärmningen bidrar att den historiska miljön kan upplevas mer intakt, utan alltför stor visuell påverkan från moderna inslag. Detta är särskilt viktigt för Fiskartorpslandskapet, som också rymmer immateriella värden. Landskapet kring Fiskartorpet utgör i dag en egen pastoral idyll, i kontrast till Gasverksområdet – det blivande Norra Djurgårdsstaden – på andra sidan Husarviken. Trädridåns betydelse för att begränsa den visuella påverkan har betonats i samband med planeringen av Norra Djurgårdsstaden." (s. 60)

Vikten av att bevara trädridån på båda sidor om Husarviken framgår av detta citat. Med den synnerligen kraftiga exploateringen av f.d. gasverkstomten kommer trycket på denna vegetation att bli mycket starkt – den måste skyddas med tydliga föreskrifter och sanktioner.

Tillkomsten av Norra Djurgårdsstaden innebär ett stort avbräck för spridningen av växter och djur från Norra till Södra Djurgården. De åtgärder som vidtas i samband med byggandet – en 50 m bred

öppning mellan två hus och en grodtunnel är fullständigt otillräckliga för att kompensera för detta. Därför måste planen ange som en målsättning att på andra sätt stärka denna spridningsväg.

Ekhagen nämns ytterst kortfattat i detta avsnitt, vilket förvånar oss. Att det är en intressant funktisbebyggelse som mycket varsamt passats in i eklandskapet och vars stora inslag av ädellövträd är viktiga att skydda framhålls på ett annat ställe i planen (s.55). Det interimistiska trädfällningsförbudet som Stockholm och Solna infört spelar här en viktig roll.

Det pågår nu en planering för att gräva ned kraftledningen genom Norra Djurgården – ”Stockholms ström”. Det måste vara ett förbiseende att inte ange detta som en målsättning. I samband därmed kan andra problem lösas: GC-förbindelse över Ålkistan, reduktion av Bergiusvägens bredd.

Idrottsparken

Vi instämmer starkt i planens övergripande mål för området: ”Idrottsparken ska vara ett lantligt idrottslandskap med idrottsanläggningar i park- och naturmark. Det centrala landskapsrummet ska vara obebyggt.” (s. 114)

Vi instämmer också i målet att stärka Storängsbotten som en spridningsväg mellan Norra och Södra Djurgården. Här och över Gärdesstaden är parken och spridningsvägen mellan Norra och Södra Djurgården som smalast.

Många anspråk riktas mot detta område och i nutid har ett flertal olika byggprojekt dykt upp: kontorsbyggnader på Ryttarstadions område, ny stor arena för fotboll på den plats där Östermalms idrottsplats ligger, bostäder på Tennisstadion. Samtidigt finns i området en stor mängd byggnader som tas i anspråk för annat än idrottsverksamhet.

Målet bör därför vara att inte tillåta nya byggnader utom närmast järnvägen på den gamla mässtomten, att få bort tillfälliga anläggningar och att omvandla användningen som kontor och butiker m.m. i bl.a. Tennisstadions och Ryttarstadions fastigheter, till användning för idrott.

Vi vill särskilt stryka under målsättningen att biltrafiken, undantagandes Lidingövägen, ska vara så begränsad som möjligt i området. Storängsvägen ska, så som sägs i planen, enbart fungera som lokalgata, för att försörja verksamheterna i området. Någon gata eller spårvägsförbindelse tvärs över Storängsbotten från Norra Djurgårdsstaden bör inte få komma till stånd – den skulle allvarligt skära av en redan svag, och genom Norra Djurgårdsstaden försvagad, spridningsväg.

Förslaget att skapa en gång- och cykeltunnel under Lidingövägen är bra. Höjdskillnaden ned mot Storängsbotten gör den relativt enkel att anlägga. Den skulle vara en värdefull förstärkning av spridningsvägen.

Gärdesstaden

Gärdesstaden är den smalaste delen av Kungliga nationalstadsparken. De grönytor, träd och annan vegetation som finns där och i angränsande områden är därför mycket viktiga att skydda, stärka och komplettera. Planen uttrycker detta bl.a. genom att peka ut Olaus Petriparken, parken på Gärdeshöjden, grönstråket utmed Lidingövägen samt naturmark och annan vegetation i

bostadsbebyggelsen norr om Tessinparken som viktiga delar för spridningsfunktionen. Två målsättningar framstår som särskilt viktiga:

- "Ytterligare hårdjorda ytor bör inte tillkomma." (s. 117)
- "Naturmark, vegetation och landskapsstruktur, som har särskild betydelse för den ekologiska spridningsfunktionen, ska bevaras. Möjligheten att genom skötsel och återplantering förstärka spridningsfunktionen tas till vara." (s.118)

Det interimistiska trädfällningsförbud som Stockholm och Solna antagit tjänar här en viktig funktion.

Vi anser att frågetecknet rörande ev. ny bebyggelse i kv Tre vapen måste rätas ut till ett bestämt nej! Det vore absurt att avstå från möjligheten till förstärkning av denna, den svagaste länken i nationalstadsparkens spridningsvägar, till förmån för tätortens expansion – något som f.ö. lagen heller inte medger (miljöbalken 4 kap. 1§).

Ladugårdsgärde

Det omgivande landskapet bör ägnas stor uppmärksamhet när det gäller Ladugårdsgärde. Vi fäster vikt vid följande formulering i planen: "Utsikten med stadsbebyggelsen mot horisonten och känslan av att se den täta staden på avstånd från det vida öppna landskapet är en särskild kvalitet."

Bebyggelse omgärdar idag Ladugårdsgärde men inte på ett sätt som förminskar upplevelsen av den stora öppna gräsytan. Volymerna närmast gränsen till parken är relativt måttliga. Höga byggnader syns, men då på något avstånd. Ett undantag gives: Kaknästornet. Det är å andra sidan så högt att det i sitt ensamma majestät nästan svävar ovanför parken. Bidragande är dess höga arkitektoniska kvalitet.

Tillkommande bebyggelse vid gränsen måste underordna sig landskapets topografi. Exempelvis förrycker föreslagen bebyggelse i kv Stettin landskapets proportioner genom att höja sig över Borgen och Drottningberget.

Vi vill särskilt stryka under vikten av att "Ett minimum av anlagda stigar ska eftersträvas" och "Ytterligare hårdgjorda ytor bör inte tillkomma" men vill lägga till att ett antal hårdgjorda ytor också bör avlägsnas eller kraftigt förminskas såsom Greve von Essens väg och bilparkeringen i allén nedanför Borgen, den hårdgjorda ytan sydväst nedanför Borgen samt uppställningsplatsen för redskap och maskiner vid Lindarängsvägen nedanför Borgen.

Av värde är att planen framhåller att "evenemang ska i tid och rum förläggas så att växt- och djurlivet inte skadas" och att "evenemang ska ta området i anspråk under högst ett par dagar och miljön omgående återställas".

Planen tar inte upp den viktiga skötseln av Ladugårdsgärde. Det höga gräset bör slås ett par gånger om sommaren för att ge en blandad växtlighet av gräs och blommor – en äng. Detta har under senare år varit eftersatt.

Vi har ställt oss öppna till att Spårväg City får dras över Ladugårdsgärde. Några grönytor får dock inte tas i anspråk. Dvs. spårvägen bör gå på Lindarängsvägen. Den måste utformas så att den inte medför någon ny barriär över fältet. Det sker bäst genom att den anläggs i gatan där den redan går trafik.

Museiparken

Stockholmsutställningen 1930, som fick en så genomgripande inverkan på stadsplanering, arkitektur, heminredning och design, bör finnas med som en accent i museiparken. För några år sedan gjordes en utredning i samarbete mellan Statens fastighetsverk och muséerna med syftet att restaurera parkmarken i enlighet med hur den behandlades i Stockholmsutställningen. Denna utrednings slutsatser, som bl.a. innefattade omplacering av p-ytorna för att skapa större friytor närmast Källhagens värdshus, återskapande av Corson genom det dåvarande utställningsområdet, restaurering av trädgårdsanläggningen väster om Källhagens värdshus, är värda att ta fasta på vid utvecklingen av området.

Utformningen av det minnesmärke över personer som tjänstgjort i utlandstjänst som nu planeras till detta område måste respektera områdets karaktär och inte dominera utan underordnas parkmiljön.

Kompletteringsbebyggelse i området är endast möjlig inom det kvarter som utgörs av Tekniska museet, Sjöhistoriska museet och de gamla kasernerna.

Kaknäs

Det är värdefullt att planen slår fast att "Kaknäs ska bevaras som ett rofyllt natur- och friluftsområde. Den allemansrättsligt tillgängliga marken ska bestå liksom tysta, lugna och icke-upplysta områden." (s. 131) Det betyder starka restriktioner för befintliga verksamheter vad gäller tillbyggnader, reklamskyltar, belysning m.m. och att beteshagar för hästar och anlagda bollplaner inte tillåts breda ut sig ytterligare.

Vi är positiva till att pröva idén med hjortbete i detta område. Det kräver en instängsling och färister som måste utföras med stor omsorg om utformning och placering.

En brist i detta avsnitt är att Djurgårdsbrunn och Lidingöbro inte behandlas var för sig som särskilt intressanta områden. Djurgårdsbrunn har en historia som är starkt förknippad med upphovet till parkens stora popularitet, viss bebyggelse finns kvar från den tiden och senare tiders kompletteringar passar väl in i brunnsmiljön. Därför bör ett mål vara att återskapa denna miljö, att restaurera landskap, ta bort verksamheter som inte passar in i denna miljö, såsom upplagsplatser ("Upplagsplatserna inom området ska avvecklas eller iordningsställas med hänsyn till Nationalstadsparkens natur-, kultur och rekreativvärden." s. 132), och att se till "att de befintliga bebyggelsemiljöerna inte förtätas eller utvidgas" (s.132). Med ett undantag: i någon form bör Djurgårdsbrunns värdshus återuppstå. Den rest som finns idag är inte en byggnad värdig denna miljö.

Lidingöbros lilla samling av sommarvillor och värdshus är en alldeles egen kulturmiljö som måste vårdas med stor omsorg. Stockholms stad har sett genom fingrarna, länsstyrelsen förefaller oinformerad och de ideella organisationerna har hållits ovetande om de våldsamma ingrepp som nu görs i området. Det illustrerar med stor tydlighet att länsstyrelsen uppsikt måste stärkas. Länsstyrelsen lever idag inte upp till den statliga förordningens krav.

Södra Djurgården – östra delen

Bebyggelsen på stranden mot söder är av äldre slag och präglas därför av måttligt stora hus med inte alltför stora fönster. Det är viktigt att denna skala bibehålls vid ev. kompletteringar eller ersättningar.

Stora, starkt upplysta fönster mot farleden bör inte tillåtas, av hänsyn till strävan att bevara känslan av en skärgårdsö.

För hela området uttrycker planen följande strävan som vi instämmer i: "Ny- och tillbyggnader samt tillfälliga anläggningar ska vara placerade och gestaltade med omsorg utifrån området värden. Möjligheten att förtäta eller utvidga befintliga bebyggelsemiljöer inom området är därför starkt begränsad." (s.139) Vi tolkar "starkt begränsad" som en skärpning av lagens redan starka allmänna begränsning.

Djurgårdsbrunnsvikens ostörda vattenspegel, som idag bara korsas av bron vi inloppet till kanalen, bör skyddas från ingrepp. "Goda förbindelser mellan Södra Djurgården och Museiparken" (s. 139) får inte realiseras på bekostnad av denna landskapsupplevelse.

Kollektivtrafiken till denna del av Södra Djurgården är begränsad – och bör så förbli. Planer på att förlänga spårvägen från Italienska ambassaden/Waldemarsudde mot Blockhusudden motsätter vi oss bestämt. Det skulle förstöra den idylliska och rofyllda miljön. Båttrafik till bryggor på södra stranden skulle kunna prövas.

Vi instämmer i målet att "Områdets rofylldhet ska värnas framför stora publika evenemang." (s.139)

Västra Djurgårdsön

Djurgårdsbron och Djurgårdsvägen är den viktigaste entrén till Kungliga nationalstadsparken. Den saknar idag värdighet och en med parken överensstämmande utformning som signalerar parkens värden och bör upprustas ordentligt. I en nära framtid tillkommer ett besökscentrum. I samband med det måste gaturummet, de omgivande parkanläggningarna och museientréerna ses över.

Även gaturummet längs Djurgårdsvägen, utanför Bergbanan, Liljevalchs, Gröna Lund, stora Skansenentrén (Djurgårdsslätten) måste ges en passande utformning. Det ska rymma spårvagn, ett minimum av biltrafik och generöst utrymme för gång och cykel samt grönska och grus.

Kollektivtrafiken till denna del av Södra Djurgården är väl utbyggd, med buss, spårvagn och färja. Biltrafiken bör begränsas kraftfullt, enbart boende och varudistribution och taxi bör tillåtas. Vi understryker därför målsättningen "Området ska i första hand betjänas av kollektivtrafik, både på vatten och land." (s. 145) Målsättningen att "Det ska eftersträvas att bussupställningsplatser och parkeringsytor i första hand lokaliseras utanför Djurgårdsön" (s. 145) är bra. Gångtrafik och cykel måste ges mycket goda möjligheter. Särskilt entrén över Djurgårdsbron och Djurgårdsvägen måste åtgärdas

Mängden av äldre bebyggelse som smälter samman i en lekfull, småskalig bebyggelse med mycken grönska är en karaktär som måste vårdas. Ny-, till- och ombyggnader måste därför underordnas detta formspråk och denna skala. "Ny bebyggelse ska lokaliseras och utformas med respekt för den aktuella platsens grundläggande karaktär och kulturhistoriska värden. Ny bebyggelse kan endast tillkomma i begränsad omfattning." (s. 145) Denna målsättning är viktig att upprätthålla. Detta bör gälla all tillkommande bebyggelse – således även Gröna Lunds.

Sjögården

Det är bra att begreppet "Sjögården" används och att det blivit etablerat. Det fångar en väsentlig karaktäristik på ett sätt som är ägnat att bidra till att området uppmärksammas. Det ska ge hemvist åt museibåtar och annan maritim historia samtidigt som båtentusiaster ska beredas plats. Den kommersiella varvsrörelsen på Beckholmen är värdefull för Stockholm som sjöstad men måste underkastas begränsningar som gör att verksamheten för fritidsbåtar i de övriga dockorna på ön inte trängs ut och att kulturhistorisk bebyggelse kan bevaras, med plats för boende.

Vi fäster vikt vid värdet "De fria vattenytorna är viktiga och sammanbinder områdets olika delar." (s.150) Det måste rimligtvis innebära att de heller inte får tas i anspråk för ytkrävande anläggningar, så som Gröna Lund gjort i Beckholmssundet.

"Bebyggelsefronterna mot vattnet är en viktig del i Stockholms stadsbild." (s.150) Detta understryker vikten av att vårda landskapssiluetten och sätta en tydlig gräns för höga byggnader och anläggningar, t.ex. nya åkattraktioner framför Liljevalchs.

Till landmärkena som inte ska döljas av vegetation eller byggnader vill vi lägga till Bredablick på Skansen.

Den ursprungliga målsättningen för Skepps- och Kastellholmarna när marinen flyttade och Stockholms stad tog över var att öarna skulle bereda hemvist för alternativ kultur. Ett visst sådant inslag finns fortfarande kvar, men hyreshöjningar nyligen har tvingat bort en rad verksamheter. Den maritima verksamheten kommer ofta i kläm när institutionerna på ön vill ha mer plats. Det bör slås fast att såväl alternativ kultur som ideell maritim verksamhet ska beredas gott om plats på öarna.

Fjäderholmarna

Vi tycker avsnittet är väl skrivet och har inget att tillägga.

Richard Murray

ordförande